

نقش بسیجیان در سازندگی و توسعه ملی

نویسنده: دکتر اعظم خطیبی^۱

تاریخ دریافت: ۸۸/۷/۲۷

تاریخ پذیرش نهایی: ۸۹/۱/۳۱

فصلنامه مطالعات بسیج، سال دوازدهم، شماره ۴۵، زمستان ۱۳۸۸

چکیده

پس از پیروزی انقلاب و شکل‌گیری جمهوری اسلامی، بسیج سازندگی به معنای به کارگیری جوانان در عرصه‌های سازندگی و فعالیتهای اجتماعی، در سایه آرامش و امید و جاری شدن اندیشه بسیجی در مجرای سازندگی کشور شکل گرفت. خدمت‌رسانی و مردم‌یاری در مناطق محروم و شناسایی زمینه‌های اشتغال و به دنبال آن ایجاد اشتغال، غنی‌سازی اوقات فراغت و... از طرحهای بسیج سازندگی است. این مقاله پژوهشی با رویکرد تلفیقی و با روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه، به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که نقش بسیجیان در سازندگی و توسعه ملی کدام است؟ جامعه شامل کلیه دانشجویان دانشگاه پیام نور استان همدان (۲۵۷۹۴ نفر) و نمونه آن شامل ۱۶۴ نفر بوده که با روش تصادفی ساده چند مرحله‌ای به دست آمده است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که رابطه متقابل و تنگاتنگی بین فعالیتهای بسیج و سازندگی و توسعه ملی وجود دارد و بی‌توجهی به نیروی عظیم مردمی متعهد و متخصص بسیج، یکی از موانع مهم عقب‌ماندگی جامعه خواهد بود.

واژگان کلیدی:

بسیج، بسیج سازندگی، پیشرفت، توسعه، توسعه موزون و ناموزون، توسعه برون‌زا و درون‌زا.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور مرکز بهار.

مقدمه

طبع نیازمند انسان موجب شده است که به سوی هممنوع خود گرایش و تمایل پیدا کند. نیازهای انسان گاهی زیستی و گاهی روانی - اجتماعی (سیف‌الهی، ۱۳۸۱، ص ۵۳) هستند. در سلسله مراتب نیازها از دیدگاه مازلو (شعبانی، ۱۳۷۲، ص ۱۶۵) نیازهای اساسی باید تأمین شوند تا انسان به مراحل بالاتر؛ یعنی نیازهای روانی، اجتماعی، معنوی نیز توجه کند. نیاز به احساس امنیت و آسایش روحی، زندگی در کنار هممنوع را امکان‌پذیر می‌سازد. اما برای رسیدن به چنین هدفی، نیاز به وسیله‌ای است که راه را هموار سازد. این ابزار اساسی «عدالت» است که قرآن کریم، احادیث پیامبر (ص) و ائمه (ع) بر آن تأکید داشته‌اند. عدالت نه تنها در شریعت مقدس اسلام که در همه ادیان الهی نیز مورد توجه بوده است. علت اصلی بروز و ظهور جنبشها و انقلابات در تاریخ زندگی اجتماعی انسان، قدرت‌طلبی و زیاده‌خواهی اوست که موجب پدیداری نابسامانی‌ها و نابرابری‌ها در جامعه شده است. نابرابری‌های اجتماعی پدید آمده از روابط ناعادلانه، توسعه ناموزون را در پی دارد.

در ایران قبل از انقلاب، روند توسعه، روند وابستگی و سرمایه‌داری پیرامونی بود که نه تنها پیشرفتی برای جامعه به ارمغان نیاورد، که زمینه‌های فروپاشی نظام و عقب‌ماندگی جامعه را فراهم ساخت. پس از انقلاب، نوع نگاه توسعه‌ای در جامعه، مبتنی بر ارزشهای دینی، داشته‌های ملی و خودی و انرژی مترکم در نیروی انسانی جوان، تغییر کرد و با اتکا به نیروی‌های مردمی و ذخایر مادی و غیر مادی داخلی، مسیر حرکت به پیشرفت و برون‌رفت از عقب‌ماندگی را در پیش گرفت. این موضوع اهمیت توجه به سازندگی برای محرومیت‌زدایی بر اساس عدالت را دو چندان می‌سازد و شکل‌گیری بسیج سازندگی نیز بر اساس این ایده معنا می‌یابد. مقاله پژوهشی حاضر با تأکید بر بسیج سازندگی، به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که نقش بسیجیان در سازندگی و توسعه ملی از نظر دانشجویان کدام است؟

ضرورت مسئله به تأکید حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری در برون‌رفت ایران از عقب‌ماندگی و محرومیت مربوط می‌شود و اهمیت مسئله، وابسته به پیامدهایی است که

سازندگی جامعه در سایه عدالت دینی و اجتماعی دارد. با توجه به سند چشم‌انداز ۲۰ ساله که هدف اساسی ایران در آینده، کسب رتبه برتر در منطقه است، برای داشتن کشوری مستقل و آزاد و توسعه یافته، نیازمند داشتن انسانهایی آزاده و سربلند و شکوفا شده در ابعاد جسمی - ذهنی و روحی می‌باشد که این مهم تنها در سایه سازندگی همه‌جانبه کشور بر اساس عدل و راستی استوار است.

روش تحقیق

مقاله حاضر با رویکرد تلفیقی (جامعه‌شناختی - دینی - تاریخی) و روش توصیفی از نوع پیمایشی و استفاده از ابزار پرسشنامه برای گردآوری اطلاعات، درصدد است تا به سؤالات فوق پاسخ داده و در نهایت، راهکارهایی را به مسئولان ذی‌ربط ارائه کند. جامعه آماری، تمام دانشجویان مراکز دانشگاههای پیام نور استان همدان به تعداد ۲۵۷۹۴ نفر می‌باشند که ۷۰٪ آنها دختر (۱۸۰۸۱ نفر) و ۳۰٪ پسر (۴۹۸۳ نفر) هستند که بر اساس فرمول کوکران و با در نظر گرفتن نسبت دانشجویان دختر و پسر تعیین شده است. با توجه به اینکه ۷۰٪ جامعه آماری را دانشجویان زن تشکیل می‌دهند و $t = 1/96$ و $d = 0.07$ حجم نمونه بر اساس فرمول $n = t^2 pq / d^2$ (رفیع‌پور، ۱۳۷۷) و فرمول کوکران (منصورفر، ۱۳۷۱) و با در نظر گرفتن نسبت دانشجویان دختر و پسر، ۱۶۴ نفر می‌شود.

$$n = \frac{Nz^2 pq}{(N-1)d^2 + z^2 pq} = \frac{25794 \times (1/96)^2 \times 0.70 \times 0.30}{25793 \times (0.07)^2 + (1/96)^2 \times 0.70 \times 0.30} = 164$$

$115 = 0.70 \times 164$ و تعداد دانشجویان دختر $49 = 0.30 \times 164$ تعداد دانشجویان پسر

روش نمونه‌گیری تحقیق: تصادفی ساده چند مرحله‌ای است.

۱. این مقدار بر اساس جزوه روش تحقیق دوره دکتری که توسط دکتر محسنی تبریزی در دانشگاه تهران تدریس می‌شد و ایشان کتاب ارل بی بی به زبان اصلی را تدریس می‌کردند، گرفته شده است. بر اساس این نوشتار، برای کاهش حجم نمونه مورد بررسی می‌توان میزان d را از ۲٪ تا ۸٪ برگزید.

در این پژوهش برای کاهش هزینه و کاهش زمان بررسی، به نظرسنجی دربارهٔ اثربخشی فعالیتهای بسیج سازندگی پرداخته شده است. اثرات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی که بر اساس نقش آفرینی‌های بسیجیان ماهر و نیمه‌ماهر و متعهدی که در عرصه‌های کلان و خرد کشور و توسط نیروهای جوان در محرومیت‌زدایی جامعه و سازندگی و استقلال کشور نقش اساسی ایفا می‌کنند، مطمح نظر است. در بُعد صنعتی، به نقش بسیجیان مهندس متخصصی که مهم‌ترین نقش را در تولید صنایع سنگین دارند، مانند ساخت ماهوارهٔ امید و انرژی هسته‌ای و در بُعد فرهنگی به نقش روحانیون بسیجی و در بُعد نظامی به نقش نظامی بسیج در دوران جنگ و در بُعد ارتباطی به بسیج فراملی یا بسیج شبکه‌ای نمی‌پردازد. «بسیج‌های فراملی در دایرهٔ بسیج‌های باز قرار می‌گیرند که دارای ویژگی منحصر به فردی بوده و اینترنت و تکنولوژی اطلاعات می‌تواند برای فراگیر کردن آنها به طور سودمندی مؤثر واقع شود» (کلهر، ۱۳۸۶، ص ۱۰). در واقع؛ این پژوهش به شاخه‌های تخصصی و کلان بسیج توجه دارد، اما به دلیل رعایت اقتصاد مکانی و زمانی پژوهش، آنها را مورد مطالعه قرار نمی‌دهد.

پیشینهٔ پژوهش

زهرا اروینگ و همکارانش در سال ۱۳۸۷ پژوهشی با عنوان «نقش بسیج سازندگی در شکوفایی استعداد جوانان»، با روش پیمایشی در شهرستانهای تالش و اسالم انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که بین جوانان و شکوفایی استعدادهای آنان با بسیج سازندگی ارتباط وجود دارد. (اروینگ، ۱۳۸۸، ص ۲۸)

رضا بنی‌هاشم کارشناس ارشد زبان شناسی در سال ۱۳۸۳ پژوهشی با عنوان «پیمایش ملی جوانان و گذراندن اوقات فراغت» انجام داده است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که بسیج سازندگی با یک دهه فعالیت مستمر، اکنون یکی از سازمانهای انسان‌محور در ارتقای کمی و کیفی اوقات فراغت جوانان است و تجربیات و مهارتهای ویژه‌ای را به شرکت کنندگان آموزش می‌دهد و در مقام درون‌سازمانی توانسته است باعث افزایش کارایی بسیج سازندگی به علت استفادهٔ بهینه از منابع و تجهیزات فیزیکی و نیروی انسانی بشود. (بنی‌هاشم، ۱۳۸۸، ص ۳۴)

ابراهیم نیکنام پژوهشی با عنوان نقش بسیج سازندگی در غنی سازی اوقات فراغت انجام داده و به رابطه مثبت بین این دو متغیر رسیده است (نیکنام، ۱۳۸۸، ص ۱۳۶). همچنین سید حسام هدایتی پژوهشی با عنوان «نقش بسیج سازندگی در توسعه ارزشهای اجتماعی» با روش اسنادی انجام داده و به این نتیجه رسیده است که بسیج در توسعه ارزشهای اجتماعی مانند تقویت همبستگی اجتماعی، توجه به نیروی انسانی، مشارکت آحاد مردم در عرصه‌های سازندگی به عنوان سرمایه اجتماعی توسعه و پیشرفت مناطق محروم و محرومیت‌زدایی با بهره‌گیری از توان بالقوه، تسریع در مسیر توسعه و سازندگی کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری در کارها و احیای فرهنگ کار در جامعه، تقویت کار تیمی و غنی‌سازی اوقات فراغت و استفاده بهینه از مدیریت زمان، تقویت فرایند جامعه‌پذیری در نوجوانان و جوانان جهت ایفای نقش در آینده و در طول سالهای گذشته تأثیر گذار بوده است. (هدایتی، ۱۳۸۸، ص ۱۴۲)

مبانی نظری پژوهش

طرح تأسیس بسیج سازندگی توسط مقام معظم رهبری در ۸۴/۶/۲ به عنوان سازمانی اجتماعی، از عوامل مؤثر در اجرای عدالت اجتماعی و توسعه موزون جامعه می‌باشد. قبل از پرداختن به نقش بسیج سازندگی، مرور روند توسعه ایران در دهه‌های گذشته مفید است؛ زیرا الگوبرداری از نظریه‌پردازی‌های غربی در رابطه با توسعه ایران در دوره پهلوی‌ها، بیانگر این نکته است که نه تنها ایران مسیر توسعه را طی نکرد، بلکه با چالشهای عظیمی (مثل تک‌محصولی شدن و وابستگی به نفت) مواجه شد که رهایی از آنها به سادگی و به این زودی‌ها میسر نمی‌باشد. با شناخت این چالشها، نقش و جایگاههای نهادهای مردمی مانند بسیجیان در سازندگی و توسعه ملی، بهتر و روشن‌تر آشکار می‌شود.

نوسازی تحمیلی و وابسته شدن جامعه ایران، از قرن ۱۹ آغاز شد. در ساختار سیاسی، تمرکزگرایی و خودکامگی به اوج خود رسید. حقارت ملی در پی نوسازی و تحقیر فرهنگی، دامنگیر جامعه شد (همان، ص ۹۸) و برنامه‌های پنج ساله پهلوی هیچ کمکی به توسعه ایران نکرد.

مدرنیزاسیون در ایران بر اساس نظریه نوسازی و وابستگی، به مثابه فرایندی بزرگ شکل گرفت که تا حدودی مستقل از افراد و خواسته‌های گروهی آنها رشد می‌کرد، اما روح و سوخت توسعه که همان بینش و نگرش بومی و ملی آن است، وجود نداشت. نکته روشن این است که درک ایرانیان عمدتاً به طور آگاهانه از تمدن غربی متوجه مظاهر و مصادیق عینی تمدن یا مدرنیزاسیون است، حال آنکه مبانی نظری و فلسفی این تمدن، ناشناخته یا مورد تردید یا حتی کاملاً مورد نفی است. در این فرایند بیشتر بر علم تجربی و تکنولوژی غربی که عمدتاً به جوانب اجرایی فرایند توسعه توجه دارد، تأکید شده است. به بیان دیگر؛ اندیشه توسعه متکی بر نظام و نهاد برنامه‌ریزی در ایران، اهداف و نتایجی معطوف به خواسته‌ها و امیال سیاستمداران و صاحبان قدرت داشته است. از مهم‌ترین ویژگی‌ها و پیامدهای این نظام برنامه‌ریزی در ایران که همیشه در تضاد با ماهیت استقلال‌طلبانه توسعه بوده، بسط دیکتاتوری دولتی و گسترش وابستگی خارجی است. برنامه‌ریزی در ایران با رویکرد بخشی، فعالیت خود را آغاز کرد. این نهاد معادل همان بخش بسیار پیشرفته‌ای است که استیگ‌لینز آن را در جوامع توسعه‌نیافته با شکست همراه می‌بیند (طالب و عنبری، ۱۳۸۵، ص ۱۹۹). نتیجه ورود این بخش، ایجاد نوعی ساختار و اقتصاد دوگانه بوده است. برنامه‌ریزی توسعه از آن جهت که به دست دولت افتاد و با مصالح حاکمیت پیوند خورد، کناره‌گیری سایر بخشها به ویژه بخشهای سنتی جامعه را دامن زد. سازمان برنامه‌ریزی در کشور که اساساً در صدد ایجاد عقلانیت و تفکر سرمایه‌دارانه جدید بوده است، نهادها و نگرشهای ملازم با خود را پیدا نکرد. در عصر پهلوی دوم، سازمان برنامه و بودجه به عنوان نهاد مقوم سرمایه‌داری و نهادی برای کاربرد عقلانیت در جامعه، از یکسو در معرض حمله‌های مختلف از جانب سیستم سیاسی قرار گرفت و از سوی دیگر همراهی بخشهای سنتی جامعه را با خود تضمین نکرد. در نتیجه به واسطه تعدیل برنامه‌ها متناسب با منافع صاحبان قدرت و مصالح نظام جهانی و تضاد پنهان و آشکار با ساختارهای سنتی، در یک مبارزه قدرت سیاسی افتاد و عملاً نتایج کاملاً مثبت و سازگاری با نظام اجتماعی نداشت. در سرمایه‌داری نوظهور اما ناقص در جامعه، نفت جای عقلانیت را گرفت و به واسطه اهمیت روزافزون آن در بازار جهانی، جایگاه

این کالا در سیستم بوروکراتیک ملی تثبیت و تقویت شد. ورود عاریتی نظام برنامه‌ریزی به عنوان یک بخش پیشرفته و سیاستهایی که از طرف آن در کشور دنبال می‌شد، گونه‌هایی از تقابلهای دوگانه ایجاد کرد: منطق عقلانیت برنامه‌ریزی در برابر قدرت و منافع حاکمان و دولتمردان؛ منطق سرمایه‌داری در برابر نهاد سنتی و ریشه‌دار بازار؛ منطق انحصار دولتی در برابر مشارکت مردم (همان، ص ۲۰۰). اینها همگی نتایج تعامل و همزیستی خاص دولت ایرانی با سازمان برنامه‌ریزی است که به دلایل مختلف شکلی نامناسب و تضادآمیز داشته است. به طور کلی نهاد برنامه‌ریزی در ایران که در اقیانوسی متلاطم از منطق‌های ضد و نقیض سیاسی، قومی، ملی و مذهبی راهی برای موفقیت جستجو می‌کرد، گرفتار قیومیت دولتی و سیاستهای فردستیزانه آن شد. بدیهی است در چنین شرایطی نمی‌توان انتظار نتایج مثبت از این سازمان نوظهور در کشور داشت.

مدل توسعه ایران در قبل از انقلاب اسلامی مدل نوسازی و وابستگی بود و توسعه سرمایه‌داری پیرامونی را در جامعه رقم زد که هنوز هم جامعه درگیر با این چالش ناخواسته است. جریان مدرنیزه کردن (توسعه) در ایران مانند جوامع دیگر، از یک طرف موجب افزایش نابرابری‌ها و بی‌عدالتی‌ها و از طرف دیگر باعث از هم پاشیدگی نظام اجتماعی شد. (رفعی‌پور، ۱۳۷۷)

پس از انقلاب اسلامی، هدف، تغییر الگوی توسعه و ایجاد یک نظام اجتماعی بر پایه نوابستگی اقتصادی، استقلال سیاسی، عدالت اجتماعی و اصلاح فرهنگی بود که نیاز به یک فراخوان همیاری همگانی را ضروری می‌ساخت. فرمان بسیج در ایران از سوی رهبر کبیر انقلاب حضرت امام خمینی (ره) برای حضور در جبهه‌ها و پشت جبهه‌ها و سپس ادامه حمایت از آن در عرصه‌های مختلف سازندگی توسط مقام معظم رهبری، برگرفته از قرآن کریم و سیره پیامبر (ص) توسط این بزرگواران می‌باشد.

در دوره انقلاب، تلاشهایی در جهت توسعه کیفی و همه‌جانبه ایران در قالب برنامه‌های پنج ساله انجام گرفت و از نظریه‌های متعددی استفاده شد که گرچه لازم بودند، اما برای توسعه پایدار کافی نیستند. در رابطه با ساختار سیاسی، هدف توسعه، تثبیت جمهوری اسلامی و دفاع از حقوق ملل مظلوم بود که درگیر جنگ ناخواسته شد و

استقلال سیاسی آن مورد تهدید قرار گرفت. بسیج بیست میلیونی در این برهه حساس، برای دفاع از کیان کشور اسلامی وارد کارزار شد، اما در بُعد سازندگی، نقش بسیار ضعیفی را ایفا کرد.

بسیج سازندگی نماد تلاش صادقانه بسیجیان در بعد از پیروزی انقلاب و جنگ تحمیلی است. رویکرد توسعه ایران بعد از انقلاب، رویکردی مستقل و با نگاه به درون و امکانات و شرایط داخلی بوده و به دنبال توسعه‌ای موزون و درون‌زا و هماهنگ با توانمندی‌ها و استعدادها و شایستگی‌های آحاد جامعه است. طرح تأسیس بسیج سازندگی نیز با این رویکرد به منصفه ظهور رسید. طرح بسیج برای استفاده از توان مترکم قشر عظیم جوان موجود در جامعه می‌باشد که چون به ید واحد تبدیل شوند، قدرتی مافوق تصور بشری خواهند داشت.

بسیج به لحاظ ترکیب خاص خود و داشتن ارتباط عمیق با مردم در سطوح و اقشار مختلف، بهترین ظرفیت فرهنگی را دارا بوده و می‌تواند تقویت و ارتقای وضعیت فرهنگی را تعقیب کند؛ زیرا اولاً بسیج نهادی است که از بطن جامعه برخاسته و ظهور آن از پایین به بالاست و ثانیاً مدیریت بسیج در عین اینکه به عنوان یک نهاد دولتی از پایین به بالاست، اما در تصمیم‌گیری‌های اقشار جامعه نقش داشته و رابطه دولت و مردم به صورت هم‌تراز است.

در این پژوهش با تلفیق نظریه‌های مطرح شده در باب توسعه و برنامه‌ریزی برای پیشرفت کشور و با تأکید بر سازندگی در افکار و کلام امام خمینی (ره) در نقد عقب‌ماندگی و عقب‌نگه داشتن کشور و مردم (بزاززاده، ۱۳۸۸، ص ۳۲ و خلجی، ۱۳۸۸، ص ۵۶) و در اندیشه مقام معظم رهبری، کانال‌کشی امکانات به مناطق محروم و محرومیت‌زدایی (خوشه چرخ‌آرایی، ۱۳۸۸، ص ۶۲) و استفاده از نیرو و نشاط جوانان برای سازندگی (کیا، ۱۳۸۸، ص ۱۱۴) و بر اساس قانون پنج ساله چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران^۱، مدل پژوهش ترسیم شده و از اثربخشی فعالیت‌های بسیج

۱. قانون ۶۹ برنامه چهارم و ماده ۱۲۶ برنامه پنج ساله توسعه.

سازندگی، به ویژه در عرصه‌های آموزشی، مهارتی و خدماتی در قالب طرح‌هایی مانند هجرت ۳، نظرسنجی به عمل آمده است.

یافته‌ها

در این پژوهش به نظرسنجی دانشجویان در رابطه با اثربخشی فعالیتهای بسیج سازندگی در ابعاد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جامعه پرداخته شده و درصد پاسخگویی به هر گویه در قالب طیف لیکرت در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: درصد پاسخهای نظر سنجی اثربخشی فعالیتهای بسیجیان در ابعاد فرهنگی،

اقتصادی، اجتماعی، سیاسی

گویه‌ها	بسیار موافق	موافق	بی نظر	مخالف	بسیار مخالف
بسیجیان با فعالیت در بخشهای آموزشی، درمانی، کشاورزی، راهداری و... در غنی سازی اوقات فراغت دانش آموزان نقش اساسی و مهمی دارند.	٪۸۳	٪۱۴	٪۲	٪۱	-
بسیجیان با روحیه سازندگی ای که دارند به ترویج کار و تلاش در جامعه می پردازند.	٪۶۱	٪۲۳	٪۱۰	٪۳	٪۱
ساخت و تعمیرات و زیباسازی مدارس، فعالیتهای درمانی و مشاوره‌ای، فعالیت در آبخیزداری و لایروبی جهاد کشاورزی و... عامل کسب تجربیات شغلی و مهارتی نوجوانان و جوانان به عنوان بسیجیان سازنده می باشد.	٪۷۸	٪۱۷	٪۳	٪۱	٪۱
فعالیت بسیجیان در سازندگی و آبادانی کشور در قالب طرحهای هجرت، به تقویت توانمندی‌های فردی و گروهی نوجوانان و جوانان می انجامد.	٪۵۱	٪۲۱	٪۱۱	٪۸	٪۹
تلاش بسیجیان برای آبادانی و سازندگی کشور در قالب طرحهای هجرت به کاهش هزینه‌های دولت کمک می کند.	٪۵۴	٪۳۱	٪۸	٪۴	٪۳
بسیجیان متخصص، پروژه‌های کوچک را می توانند با کمترین هزینه مادی و زمانی به اتمام رسانند و سازندگی ملی را تسریع بخشند.	٪۴۸	٪۲۶	٪۱۲	٪۶	٪۸

گویه‌ها	بسیار موافق	موافق	بی‌نظر	مخالف	بسیار مخالف
بسیجیان متعهد و کارگزار با تلاش صادقانه خود و با کمترین چشم‌داشتی که از جامعه دارند، به تقویت و تثبیت کارآمدی نظام کمک می‌کنند.	٪۷۲	٪۲۱	٪۴	٪۳	-
به کارگیری بسیجیان متعهد و صادق در آبادانی کشور توسط مسئولان، از عوامل مهم افزایش دلبستگی مردم به نظام می‌باشد.	٪۵۵	٪۲۹	٪۱۳	٪۳	-

با ترکیب دو گویه بسیار موافق و موافق، بر اساس پاسخگویی پاسخگویان و با توجه به جدول:

۱. ۹۷٪ پاسخگویان نقش بسیجیان را در غنی‌سازی اوقات فراغت مؤثر می‌دانند؛
۲. ۸۴٪ پاسخگویان بسیجیان را در ترویج کار و تلاش مؤثر می‌دانند؛
۳. ۹۵٪ پاسخگویان اذعان داشته‌اند که فعالیتهای متنوع بسیجیان عامل کسب تجربیات شغلی و مهارتی نوجوانان و جوانان می‌باشد؛
۴. ۷۲٪ اذعان داشته‌اند که تلاش بسیجیان در قالب طرح هجرت، به تقویت توانمندی‌های فردی و گروهی نوجوانان و جوانان می‌انجامد؛
۵. ۷۴٪ بیان داشته‌اند که بسیجیان متخصص می‌توانند پروژه‌های کوچک را با کمترین هزینه و زمان به اتمام رسانند؛
۶. ۹۳٪ پاسخگویان بیان داشته‌اند که بسیجیان نقش مهمی در کارآمدی و تثبیت نظام دارند؛
۷. ۸۴٪ بیان داشته‌اند که به کارگیری بسیجیان متعهد و صادق در آبادانی کشور، از عوامل مهم افزایش دلبستگی مردم به نظام می‌باشد.

نتیجه‌گیری

ابتدا به نتیجه‌گیری درباره سیر تاریخی توسعه ایران پرداخته می‌شود (توصیفی)، آن‌گاه بر اساس نظرسنجی اعمال شده بر اساس قانون پنج ساله چهارم جمهوری اسلامی ایران که مبتنی بر رهنمودهای کلامی و اندیشه‌ای حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری می‌باشد، به نتیجه‌گیری در خصوص یافته‌های ارائه شده پرداخته می‌شود (پیمایشی).

در دوره قبل از انقلاب اسلامی، مدل توسعه ایران الهام گرفته از نظریه پردازی‌های غربی بوده و توسعه‌ای مبتنی بر نوسازی و مدرنیزاسیون را در جامعه دنبال می‌کرد. از پیامدهای این مدل توسعه، وابستگی و تک‌محصولی شدن و در گرداد سرمایه‌داری پیرامونی افتادن ایران بود که هنوز هم ایران اسلامی با چالش‌های بزرگ آن دوران دست و پنجه نرم می‌کند.

در دوره بعد از انقلاب، هدف، تغییر الگوی توسعه و ایجاد یک نظام اجتماعی بر پایه نوابستگی اقتصادی، استقلال سیاسی، عدالت اجتماعی و اصلاح فرهنگی و در رابطه با ساختار سیاسی، هدف توسعه، تثبیت جمهوری اسلامی و دفاع از حقوق ملل مظلوم بوده است.

با نگاه عمیق به یافته‌ها و اظهارنظرهای به دست آمده درباره عملکرد بسیجیان سازنده و با درایت به تلاشهایی که بسیجیان در ۳۰ سال گذشته انقلاب اسلامی داشته‌اند، دریافت می‌شود که بسیجیان در سازندگی کشور نقش مهم و اساسی داشته‌اند. برای مثال، استفاده از نیروی عظیم جوانان و نوجوانان در ایام فراغت برای ساخت و تعمیر مدارس، خدمات کشاورزی و آبخیزداری و... نه تنها آنها را با رمز و راز زندگی آشنا می‌سازد، بلکه بستر مهم کسب مهارت‌ها را برای آنها فراهم ساخته و ارزش آبادانی را برایشان بیشتر معنادار می‌سازد (موافقت ۹۵٪ پاسخگویان) و می‌تواند به طور غیر مستقیم از آسیب‌های اجتماعی و تخریب اموال عمومی جلوگیری کند. توجه به نیروی جوان و استفاده از آنها در سازندگی کشور، نه تنها به محرومیت‌زدایی‌ها کمک می‌کند، بلکه در ساختن انسانهایی متعهد و مسئول، نقش اساسی ایفا کرده و به بارور ساختن توانمندی‌های آنها کمک می‌کند (موافقت ۸۵٪ پاسخگویان).

رابطه‌ای که بین بسیج و سازندگی و توسعه ملی وجود دارد یک رابطه متقابل است. اتحاد بسیج و دولت در سازندگی با هدف عدالت است که دست چپا و گران را از غارت منابع انسانی می‌بندد و حرکت به سوی مدینه فاضله را میسر و دستیابی به آرمانهای بزرگ اجتماعی را فراهم می‌سازد. این رابطه بین مدیریت دولتی با مدیریت عمومی در تصمیم‌گیری‌ها به صورت هم‌تراز انجام می‌گیرد. استفاده از نیروهای بسیجی در سازندگی کشور، نه تنها از هزینه‌های دولت می‌کاهد، بلکه به تقویت و ثبات نظام سیاسی می‌افزاید (موافقت ۷۴٪ پاسخگویان)؛ زیرا افراد جوان و نوجوان جامعه را به نظام وابسته می‌سازد و آنها به دلیل مشارکت در تصمیم‌گیری‌های دولتی، دولت و نظام را از آن خود می‌پندارند و از دسیسه‌های خائنان داخلی و خارجی جهت اغتشاش در اوضاع داخلی ممانعت به عمل می‌آورند (موافقت ۹۳٪ پاسخگویان).

تأکید بر بهره‌گیری از نیرو و نشاط جوانان برای سازندگی کشور در اوقات فراغت، طرح ملی اردوهای هجرت بسیج سازندگی با وسعتی فراگیر و مساعدت و حمایت دولت با بهره‌گیری از توانمندی‌های دانشجویان، دانش‌آموزان و دانش و آگاهی استادان، مهندسان، پزشکان و متخصصان و مدیریت کلان بسیج در عرصه‌های کشاورزی، عمران و آبادانی، بهداشت و درمان، مردم‌یاری، آموزش، بهسازی و نوسازی مدارس، تبیین‌کننده کاهش هزینه‌های دولت (موافقت ۸۵٪ پاسخگویان) و تثبیت و تقویت نظام (موافقت ۹۳٪ پاسخگویان) و توجه به توسعه درون‌زا و هماهنگ و همه‌جانبه کشور با تأکید بر امکانات و شرایط درونی جامعه است و از پیامدهای آن، استقرار عدالت در جامعه می‌باشد.

رابطه بین بسیج با سازندگی و توسعه کشور، متقابل و تنگ‌بند بوده و تقویت هر طرف بردار، به تقویت و تحکیم طرف دیگر می‌انجامد.

تقویت و تحکیم بسیج ← سازندگی و توسعه ملی

شکوفایی استعدادهای آحاد جامعه، آرامش روحی روانی مسئولان و مردم، مسئولیت‌پذیری حاکمان، پیوند افراد و گروه‌های جامعه با یکدیگر، جلوگیری از بروز

اختلافات و تبعیض‌های ناروا، تفاهم و همدلی بین مردم و مدیریت سیاسی، ممانعت از تجمع و تکاثر ثروت و سرمایه، اعتلای فرهنگی و فرهیختگی و بالندگی فکری و عقلی، افزایش اعتماد و مشارکتهای مدنی، افزایش سرمایه اجتماعی، افزایش همبستگی‌های درون‌گروهی و بین‌گروهی، اهداف بلندی هستند که بسیج در راه تحقق و اجرای عدالت اجتماعی دنبال می‌کند.

نتایج نهایی

نظرسنجی مشخص ساخت که نقش بسیجیان را در عرصه سازندگی و توسعه ملی نمی‌توان کتمان کرد. تلاش صادقانه بسیجیان در عرصه‌های گوناگون زمانی و مکانی جامعه و کنش تعامل‌گونه آنها با مردم و نخبگان سیاسی و عقیدتی، از منابع مهم پرتوافکنی و نورافشانی صداقت و زیبایی است که بر اهل نظر و عمل، مبرهن و آشکار است. اگر چه سطح حرکت اولیه بسیجیان در سازندگی و محرومیت‌زدایی از سطح خرد شروع شده است، اما با خودباوری این نیروی عظیم مردمی و با اتکا به قدرت لایزال الهی، سازندگی و آبادانی و در نتیجه توسعه ملی کشور در ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی، به سطح بالاتری ارتقا یافته و استقلال همه‌جانبه کشور را به دنبال خواهد داشت.

پیشنهادها

برای ایجاد اصلاحات اساسی در جهت پیشرفت و بالندگی واقعی کشور، مبنی بر عدالت و آزادی و رهایی از گرداب وابستگی و تقویت و توسعه بسیج سازندگی در همه ارکان جامعه، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌شود:

۱. تلاش برای بازتعریف برخی از مفاهیم و به کارگیری تکنولوژی‌های روز و بهره‌برداری از آنها برای ایجاد بستری که بتوان آرمانها و ارزشها را به تبادل گذاشت و به بسیج اندیشه‌ای در سطح فراملی دست یافت و آرمانهای بلند انقلاب اسلامی را متحقق ساخت.

۲. بسیج در جهت سازندگی و خودباوری بیشتر تقویت شود؛ زیرا تقویت آن، تقویت اشتغال‌زایی در جامعه است. همچنین توجه به جوانان در اصل توجه به سرمایه‌های انسانی است و به آنها عزت نفس می‌بخشد و آنان را از افتادن در ورطه فرهنگ خاکستری (خطیی، ۱۳۸۷) و تضاد شخصیتی و دوگانگی هویتی در امان نگه خواهد داشت.
۳. تقدیر شایسته و بایسته از اندیشمندان بسیجی در عرصه‌های مختلف و تأمین امنیت شغلی و مسئولیتهای اجتماعی آنها، با هدف ایجاد انگیزه تلاش و فعالیت در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشور و محرومیت‌زدایی و مردم‌یاری در جامعه.
۴. اطلاع‌رسانی کافی و وافی در رابطه با آشنایی همگان از فعالیتها و اثرات سازنده بسیجیان از طریق رسانه‌های جمعی در سطح ملی و فراملی ضروری می‌باشد.
۵. فراخوان عمومی و برگزاری همایشهایی که تلاشهای به ثمر رسیده بسیج در ابعاد فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در قالب سازندگی را به منصفه ظهور و حضور عام رساند.
۶. اجرای طرحهای پژوهشی درباره فعالیتهای بسیجیان در عرصه‌های سازندگی در ابعاد کلان جامعه و با استفاده از فنون آماری پیشرفته، از سوی پژوهشگران و استادان دانشگاهها توصیه می‌شود.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج الفصاحه (۱۳۶۰)؛ به کوشش ابوالقاسم پاینده، چ سیزدهم.
۳. احمدی، امینه (۱۳۸۸)؛ «نقش و جایگاه بسیج سازندگی در پیشرفت و توسعه همه جانبه»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.
۴. اروینگ، زهرا و فریبا قربانی و حمیدرضا قربانی (۱۳۸۸)؛ «نقش بسیج سازندگی در شکوفایی استعداد جوانان»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.
۵. ازکیا، مصطفی با همکاری غلامرضا غفاری (۱۳۸۱)؛ جامعه‌شناسی توسعه، تهران، کلمه، چ چهارم.
۶. امام خمینی، سید روح‌الله (۱۳۶۰)؛ صحیفه نور، ج ۶ و ۱۵، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۷. الیاسی، حمید (۱۳۷۱)؛ «ساختار اقتصاد ایران پس از انقلاب ۵۷»، صنعت حمل و نقل.
۸. برکتی، حسین (۱۳۸۶)؛ «هجرتی نو»، فصلنامه بسیج سازندگی، پیش شماره (بهار).
۹. بزازاده، زهرا (۱۳۸۸)؛ «سازندگی در کلام امام خمینی (ره)»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.
۱۰. بسیج سازندگی (۱۳۸۳)؛ «عرصه‌های فعالیت سازمان بسیج سازندگی»، فصلنامه بسیج سازندگی، سال سوم، ش ۷ (آذر).
۱۱. بنی‌هاشم، رضا (۱۳۸۸)؛ «نقش بسیج سازندگی در غنی‌سازی اوقات فراغت»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.

۱۲. تودارو، مایکل (۱۳۶۶)؛ توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، تهران، سازمان برنامه و بودجه.
۱۳. تیلا، پروانه (۱۳۸۵)؛ «بسیج و محیط زیست؛ زمینه قانونی حضور مؤثر در ارتقای امنیت اجتماعی»، فصلنامه مطالعات بسیج، سال نهم، ش ۳۱.
۱۴. خطیبی، اعظم (۱۳۸۷)؛ «فرهنگ خاکستری در سه تاریخ بشریت (عاشورای حسینی، انقلاب اسلامی و غزه)»، مقاله در شرف چاپ.
۱۵. خوشه چرخ آرایبی، علی (۱۳۸۸)؛ «بسیج سازندگی در اندیشه مقام معظم رهبری»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.
۱۶. رفیع پور، فرامرز (۱۳۷۷)؛ «توسعه و تضاد»، تهران، شرکت سهامی انتشار، چ سوم.
۱۷. سازمان بسیج سازندگی (بی تا)؛ «گزارش اردوهای هجرت»، تهران، نیروی مقاومت بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
۱۸. سازمان بسیج سازندگی (بی تا)؛ بسیج سازندگی در یک نگاه، ماده ۱۲۶ قانون پنج ساله چهارم توسعه اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، تهران، نیروی مقاومت بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی،
۱۹. سیف‌الهی، سیف‌الله (۱۳۸۱)؛ جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، مجموعه مقالات و نظرها، تهران، جامعه پژوهان سینا.
۲۰. سیف‌الهی، سیف‌الله (۱۳۷۴)؛ اقتصاد سیاسی ایران، مجموعه مقاله‌ها و نظرها، پژوهشکده جامعه‌پژوهی و برنامه‌ریزی میزان
۲۱. طالب، مهدی و موسی عنبری (۱۳۸۵)؛ «دلایل ناکامی نظام برنامه‌ریزی توسعه در ایران عصر پهلوی دوم»، نامه علوم اجتماعی، شماره پیاپی ۲۷.
۲۲. عسکری، محمود (۱۳۸۵)؛ «ارکان و الزامات دفاع شهری»، فصلنامه مطالعات بسیج، سال نهم، ش ۳۱.
۲۳. عمید، حسن (۱۳۶۳)؛ فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر.

۲۴. قرطبی، ابو عبدالله محمد (۱۹۶۷)؛ *الجامع لاحکام القرآن*، ج ۳، قاهره، دارالکتب العربی.
۲۵. کچوئیان، حسین (۱۳۷۳)؛ «توسعه و جامعه‌شناسی: توسعه جامعه‌شناسی»، نامه علوم اجتماعی، دوره جدید، جلد سوم (۱)، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، ص ۲۵۴-۲۵۷.
۲۶. کلهر، رضا (۱۳۸۶)؛ «بسیج و تکنولوژی اطلاعات»، فصلنامه مطالعات بسیج، سال دهم، ش ۳۶.
۲۷. کیا، علی اصغر (۱۳۸۸)؛ «بررسی نقش بسیج سازندگی در شکوفایی استعدادها و خلاقیت جوانان»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.
۲۸. لهسایی‌زاده، عبدالعلی (۱۳۸۶۷)؛ *جامعه‌شناسی توسعه*، تهران، دانشگاه پیام نور، چ ششم.
۲۹. مطهری، مرتضی (۱۳۵۳)؛ *عدل الهی*، تهران، انتشارات اسلامی.
۳۰. نراقی، یوسف (۱۳۷۰)؛ *توسعه و کشورهای توسعه نیافته*، تهران، شرکت سهامی انتشار.
۳۱. نیکنام، ابراهیم (۱۳۸۸)؛ «نقش بسیج سازندگی در غنی‌سازی اوقات فراغت»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.
۳۲. واخ، یواخیم (۱۳۸۰)؛ *جامعه‌شناسی دین*، ترجمه جمشید آزادگان، تهران، سمت.
۳۳. وافدی، معمد بن عمر (۱۴۰۴)؛ *المغازی رسول الله (ص)*، تحقیق مارسدن جونز، بیروت، [بی‌نا].
۳۴. هدایتی، سید حسام (۱۳۸۸)؛ «نقش بسیج سازندگی در توسعه ارزشهای اجتماعی»، چکیده مقالات هم‌اندیشی بسیج سازندگی، تهران، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج، سازمان بسیج سازندگی.

۳۵. منصورفر، کریم (۱۳۷۱)؛ روش های آماری، مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.
۳۶. خلجی، علی (۱۳۸۸)؛ «رویکرد جامعه شناختی به نقش و جایگاه بسیج سازندگی در پیشرفت و توسعه همه جانبه کشور» چاپ اول، چکیده مقالات هم اندیشی بسیج سازندگی و نقش آن در توسعه همه جانبه کشور، پژوهشکده مطالعات و تحقیقات بسیج - سازمان بسیج سازندگی.
۳۷. شعبانی، حسن (۱۳۷۲)، مهارتهای آموزشی و پژوهشی (روشها و فنون تدریس)، چاپ دوم، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
38. Bedoyan, Aelst & Stefan Walgrave (2003). "**Limitation & Possibilities of Trans National Mobilization**", (pecer, her) P. 12-15.
39. Lim, Marylou & Mark Kann (2005). **Democratic Deliberation & Mobilization on the Internet**, by Net Tuorked Publies.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی